

Instrumentalul în construcții pasive și propoziții impersonale este tratat în capitolul IV. Este caracteristic limbilor slave vechi. În limbile slave moderne s-a păstrat mai mult în cele de est, precum și în cehă și slovacă. În limba polonă a rămas numai în dialecte, iar în limbile slave de sud folosirea lui s-a redus foarte mult datorită extinderii altor modalități de exprimare a subiectului logic.

În general, construcțiile pasive sînt mult mai puțin frecvente în limbile slave decît cele active. În limbile slave vechi existau două posibilități de exprimare a subiectului logic: instrumentalul fără prepoziții și genitivul cu prepoziția *omъ*, fiind folosite aproximativ în măsură egală, însă fără posibilitate de a se substitui una alteia. În limba sîrbă modernă subiectul logic nu se mai exprimă prin instrumental, în schimb s-a extins folosirea construcției «*od* + genitiv». În general, limba sîrbă este ostilă construcțiilor pasive și le evită ori de cîte ori este posibil acest lucru.

În limba rusă vechi sînt la fel de răspîndite ambele construcții pentru exprimarea subiectului logic. În limba rusă literară contemporană, instrumentalul a rămas ca unicul mijloc de exprimare a subiectului logic în construcțiile pasive.

Capitolul V este dedicat instrumentalului de cauză. Această valoare a instrumentalului a fost foarte răspîndită, avînd o semantică variată în limbile slave vechi. Procesul de înlăturare a lui începe devreme, fiind eliminat de construcțiile prepoziționale. Azi rămășițele lui sînt proprii numai dialectelor, cu excepția limbii cehe, în care raportul de cauză se exprimă cu precădere prin instrumental. În limba rusă, ucraineană, sîrbă se întîlnește foarte rar și este un fenomen arhaic.

Valoarea de transformare și comparație a instrumentalului este tratată în capitolul VI. Cele mai vechi exemple de folosire a acestei valori arată că locul lui era pe lîngă verbe cu conținut concret, de exemplu pe lîngă verbe de mișcare. În limba rusă contemporană se remarcă frecvența lui în poezie și proza artistică, de pildă, *время летит птицей*. Se observă un proces de evoluție a instrumentalului de transformare în instrumental de comparație. În limbile slave moderne are o largă circulație pe lîngă diferite grupuri de verbe, avînd o semantică variată. Și această valoare cunoaște cazuri de adverbializare, în fază incipientă sau desăvîrșită (de ex., rus. *мчится стрелой*).

Capitolul VII se ocupă de instrumentalul de totalitate, al cărui sens este apropiat de cel al instrumentalului de mod. Din materialele limbii ruse vechi reiese că unul dintre izvoarele acestei valori a instrumentalului a fost instrumentalul asociativ. O variantă a lui este instrumentalul de cantitate (de ex., rus. *птицы летят стаями*). Astăzi, instrumentalul se întîlnește cu această valoare în toate limbile slave, în afară de limba slovenă, cunoscînd o largă răspîndire în limbile slave de est, unde n-are construcții sinonimice. În sîrbocroată se observă tendința înlocuirii lui cu construcția «*u* + locativ».

Capitolul VIII tratează despre valoarea de limitare a instrumentalului. Se remarcă folosirea lui, mai ales pe lîngă adjective, mai rar și arhaic alături de substantive și verbe. Pe lîngă adjective delimitează sfera adjectivului și este mai frecvent în limbile slave de sud și răsărit. Substantivele lîngă care se folosește acest instrumental arată o calitate a obiectivului — de ex., rus. *великан ростом*. O variantă a acestei valori este instrumentalul care determină poziția subiectului în spațiu: rus. *повернуться лицом к востоку*. În cele mai vechi izvoare s-au găsit construcții prepoziționale sinonimice, care au început să înlocuiască instrumentalul și care cu timpul se statornicesc ca expresii idiomatice. În limbile slave de sud și de est acest instrumental este înlocuit cu «*po* + dativ» și «*na* + acuzativ», iar în limbile vestice, cu «*v* + locativ».

Instrumentalului de timp îi este consacrat capitolul IX. Acest instrumental exista cu două valori în limbile slave: răstimp în care se face acțiunea, și momentul acțiunii. Primul sens s-a pierdut în limbile slave actuale. Cel de al doilea, însă, este foarte răspîndit, deși există și multe alte modalități pentru exprimarea raportului de timp. Cea mai